

καὶ ὑδροπικοί· ἡ κοιλία τῶν κατ'ὀλίγον ἐξογκοῦται, ἀνάτοσ δὲ μελαγχολία συνδυάζεται μετὰ τῆς βλακώδους αὐτῶν ἀναίσθησίας. Ἐὰν δ' ἐπιζήσωσι, τὰ συμπτώματα ταῦτα ἐπιτείνονται. Τὸ αἷμα τῶν ὀλιγοστεύει, οἱ ἴστοι πληροῦνται ὑγρῶν, τὸ δέρμα γίνεται ξηρὸν καὶ λεπιδωτὸν, τὰ αἰσθητήρια αὐτῶν οὐδελίαν ἔχουσι ἀκριβεῖαν καὶ αὐτὸς δὲ ὁ ἐγκέφαλος ὡς καὶ τὸ ἥθικόν τῶν μετέχουσι τῆς γενικῆς καταπτώσεως. Αἱ μεγάλαι πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ συγκινήσεις εἶναι ἄγνωστοι εἰς αὐτοὺς, αἱ δὲ λέξεις ἐλευθερία καὶ παπκτρίς, πρὸς αὐτὰς ἡ καρδία τῶν λαῶν, δὲν δύνανται νὰ τοὺς συγκινήσωσι».

Γενομένης ἀπαριθμήσεως τῶν θυμάτων τοῦ μολύσματος τούτου, ὅπου εἶναι ἀληθῆς δηλητηρίασις, ἐβεβαιώθη ὅτι ὁ ἀριθμὸς αὐτῶν ὑπερβαίνει πάσας τὰς ἐπιδημίας.

Εἷς τινὰς κοινότητος τῆς Βρέννης, τῆς Σολῶνης καὶ τῆς Βρέσσης, ἡ μέση θνησιμότης εἶναι 1 ἐπὶ 19, ἀνέρχεται δὲ ἐν Βρουάγγῃ εἰς 1 ἐπὶ 13 ἢ 14, ἐνῶ ἡ τῆς ὅλης Γαλλίας εἶναι 1 ἐπὶ 46 κατοίκων.

«Χρῶμα ὠχρὸν καὶ πελιδνόν, ὀφθαλμοὶ ἀμαυροὶ καὶ καταβεβλημένοι, βλέφαρα ἐξωγκωμένα, ῥυτίδες πολυάριθμοι ἀύλακοῦσαι προῶρος τὸ πρόσωπον, στήθος στενὸν, λαυμὸς μακρὸς, φωνὴ λεπτή, βᾶδισμα βραδύ καὶ ἐπίπονον, πνεύμονες ἐμπαθεῖς, λέγει ἐπιστήμιον παρατηρήσας αὐτοὺς ἐπιμελῶς, τοιαῦτα τὰ προσόντα τοῦ κατοίκου τοῦ **Dombes**, τοῦ ἀπεράντου ἐκείνου ἔλους τοῦ ὑπὸ τινῶν ἀκαλλιεργήτων γαιῶν καὶ σκοτεινῶν δασῶν διατεταμένου. . . Ἡ θέα τῆς χώρας ταύτης καὶ τῶν ἐν αὐτῇ κατοικούντων ἐμποιεῖ λύπην εἰς τὴν ψυχὴν τοῦ παρατηρητοῦ. Εἶναι τάφος παρὰ τῷ ὀρειῷ ὁ κάτοικος ὀδυνηρὸν διάγει τὸν βραχυχροῖον αὐτοῦ βίον, ὡσεὶ καταμετρῶν καθ' ἐκάστην τὸ βᾶθος αὐτοῦ. Τρικκοινοῦται εἶναι ἤδη γέρον, ἐὰν φθάσῃ εἰς αὐτὴν τὴν ἡλικίαν, τεσσαρακοντοῦται δὲ εἶναι ἀπέργηρος. (**Mélier. Rapport sur les marais salés**)».

Οἱ πλείστοι τῶν κατοίκων τῶν ἐλωδῶν χωρῶν περιπίπτουσιν ἐν γένει εἰς ἀκαταμάχητον ἀπάθειαν, οὐδόλως φροντίζοντες περὶ τῆς ἀθλίας καὶ ἀξιοθρονήτου καταστάσεώς των. Πολλοὶ ἐξ αὐτῶν ἀρνοῦνται τὴν ἐλώδη ἐπήρειαν ἐν ἣ ζῶσι καὶ ὑποτάσσονται βαθυηδόν, ὡς ὑπὸ τυρῆλης κινούμενοι εἰμαρμένης, οὐδὲ κἂν θέλοντες νὰ ἐξεύρωσι τρόπον πρὸς βελτίωσιν τῆς τύχης των. Ἀνάγκη ἄρα νὰ σκεπτώμεθα, νὰ θέλωμεν καὶ νὰ ἐνεργώμεν ἀντ' αὐτῶν, πρὸς τοῦτο δὲ παρέχουσιν ἡμῖν τὰ μέσα ἡ ἐπιστήμη συνδυαζομένη μετὰ τῆς βιομηχανίας καὶ τῆς γεωργίας.

Περὶ τῶν κριωτέρων ἐλῶν τῆς Εὐρώπης καὶ τῆς Γαλλίας.

Πᾶσι σχεδὸν αἱ χώραι περιέχουσιν ἔλη. Ἡ γαλικὴ Γουιάννη κατάρτιζεται ὑπὸ ἐδάφους ἐντελῶς

σχεδὸν ἐλώδους, ὁ δὲ Μισσιαιπῆς, ὁ Ἀμαζόνιος ποταμὸς καὶ ὁ Πλάτας σχηματίζουσι πλημμυροῦντες πολυάριθμα ἔλη, ὧν αἱ ἀναθυμιάσεις προξενουσι λοιμώδεις πυρετοὺς. Εἰς τὰς Ἀντίλλας ἐπικρατεῖ ἡ πεποίθησις ὅτι οἱ νότιοι ἄνεμοι οἱ διερχόμενοι διὰ τῶν ὑγρῶν δασῶν τῆς Γουιάννης καὶ τοῦ Δέλτα τοῦ Ὀρενόκου, φέρουσι τὰ σπέρματα τοῦ κερτίνου πυρετοῦ. Ὁ Γάγγης, ὁ ἱερὸς τῶν Ἰνδῶν ποταμὸς καὶ ὁ Νεῖλος ἐν Αἰγύπτῳ, ἐκχέουσι μακρὰν δηλητηριώδη μιάσματα ἐκ τοῦ λιμνάζοντος αὐτῶν ἀφροῦ ἐκπεμπόμενα καὶ γεννῶσι τὴν πυνώλην καὶ τὴν χολέραν.

Εἰς τὴν μεσημβρινὴν Εὐρώπην εὐρίσκονται τὰ ἔλη τῆς Ἰταλίας, ὧν περιφημώτατα εἶναι τὰ Πόντικα ἔλη (**marais pontins**), λιμνάζοντα ἀπὸ τῆς Σιζέρνας μέχρι τῆς Τερκίνας εἰς ἔκτασιν 48,000 μέτρων μήκους καὶ 18,000 πλάτους. Αὐτὴ δὲ ἡ Γαλλία ἔχει πλείστας ἐλώδεις γαίας. Ὁκτώ τῶν νομῶν αὐτῆς περιέχουσι κατὰ τὸν κ. **Villermé** 30,000 ὅλα μωριόμετρα (**hectares**) ἐλῶν κατὰ μέσον ὄρον, 16 δ' ἕτεροι νομοὶ ὀλίγον ὑστέροῦσι τούτων κατὰ τὸν ἀριθμὸν καὶ τὴν ἔκτασιν τῶν ἐλῶν.

(Ἡπειτα συνέχεια.)

ΕΛΙΣΑ Σ. ΣΥΓΓΡΑΜΜΑΤΩΝ.

Ο ΑΦΑΝΗΣ ΜΑΡΤΥΣ

Διήγημα.

Συνέχεια καὶ τέλος τοῦ σέλι. 464.

Δ'

Οὐδεὶς ἀγνοεῖ τί ἀπογίνονται αἱ μεταξὺ ἀποχωριζομένων φίλων ὑποσχέσεις περὶ συχνῆς ἀνταλλαγῆς ἐπιστολῶν, μάλιστα δὲ κατὰ τὴν θεαλλώδη ἡλικίαν καθ' ἣν τὸ πάθος τῆς φιλίας ὑπεχώρησεν ἤδη εἰς ἄλλα. Ἐν Γενούῃ παραπιδημῶν ἔλαβον ἐπιστολὴν παρὰ τοῦ Κροῦλου, ἐγὼ δὲ τῷ ἀπάντησα ἐκ Φλωρεντίας. Ἡ ἀλληλογραφία μας ἐστάθη μέχρι τοῦ σημείου τούτου, δὲν προέβη περαιτέρω. Ἄλλ' ἐγὼ ὅμως μεταξὺ τῶν πολλῶν μου ἀσχολιῶν εἶχον πάντοτε τὸν νοῦν μου εἰς τὸν νεκρὸν φίλον μου φέρων πανταχοῦ τὴν μνήμην του καὶ τὴν εἰκόνα του· ἔχαιρον δὲ σφόδρα ἀναλογιζόμενος τὴν εὐφροσύνην, ἣτις μοι ἐπεφυλάσσετο ἅμα τῇ εἰς Παρισίους ἐπανόδῳ μου. Ἀνεζήτησεν τὸ ὄνομά του ἐν ταῖς ἐφημερίσιν, οὐδόλως ἀμφιβάλλων ὅτι μετ' οὐ πολὺ ἔμελλε νὰ διασκορπίσῃ λάμπριν ζωηρότητα.

Μετὰ τετραετῆ ἀπουσίαν ἐπανηρχόμην εἰς Παρισίους. Ἐν τινι δὲ σταθμῷ τὸ λεωφορεῖον ἔνεκα αἰτίας τινὸς παρέτεινε τὴν διαμονὴν του, καὶ ἐγὼ λοιπὸν ὠφελούμενος ἐκ τῆς παρατάσεως ταύτης μετέβην πεζὸς εἰς τὴν παρακειμένην πολίχνην. Μετ' ὀλίγων λεπτῶν πορείαν ἐφάνη ἐνώπιόν μου ἡ πολίχνη φιλαρέσκως καθημένη ἐπὶ τῆς κλιτωῆς λόφου χαριστάτου. Ἡ θέσις ἦτο θελατικωτάτη, ἐφαίνοντο αἰοιεῖαι συνθηροισμένοι μεταξὺ τῆς πρασίνης χλόης, τὸ κωδινοστάσιον ὑψούμενον μεταξὺ

τῶν κλάδων τῶν δένδρων, ποτάμιον ῥέον παρά τοὺς πρόποδας τοῦ λόφου, ἢ ἐπ' αὐτοῦ ὀλιγώτερον στρεσὰ ἢ κομψή γέφυρα, ἢ δενδροστοιχία ὑψικόμων αἰγείρων, πάντα ταῦτα μὲ κατέθειλον καὶ ἐθαύμαζον. Ἄλλα τῶν πραγμάτων ἢ ὄψις μετεβλήθη ὅτε εἰσέδυσσα εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς πολίχνης. Σημειώσεως ἄξιον εἶνε ὅτι πᾶσαι σχεδὸν αἱ πολίχναι ἔξωθεν μὲν εἶνε χαριέσταται, ὄροσσεῶνταται καὶ εὐωδέσταται, περικυκλοῦνται ὑπὸ γλότης, ὑπὸ δένδρων πυκνοφύλλων, ὑπὸ ὑδάτων διαυγαστάτων, ἔξωθεν εἶνε ὅ τι εὐμορφον, ἀλλ' ἔσωθεν ὅμως αἰσχρόν ἐσσι καὶ λέγειν. Κατὰ τὸ πέρας ὁδοῦ τινος στενῆς καὶ ῥυπαρᾶς καὶ ἀνωμάλου μετριοφρόνης καλουμένης Βασιλικῆς ὁδοῦ, εὐρέθη ἐνώπιον μικρᾶς πλατείας, ἧς τὸ ἄκρον σκιαζόμενον ὑπὸ τινων δένδρων ἐπέιχε τόπον δημοσίου κήπου. Πολιταὶ τινες μετὰ σπουδαιότητος πολλῆς καὶ ἀλαζονίας περιπάτου ἐν τῇ στενῇ πλατείᾳ σοβαρῶς καπνίζοντες τὴν καπνοσύριγγά των.

Θέλων νὰ περάσω τὴν ὄραν μου ἐστάθην ἔμπροσθέν τινος ἐργαστηρίου καὶ κατεγινόμενῃ ἀναγινώσκων τὰς ἐπὶ τοῦ τοίχου γνωστοποιήσεις καὶ ἀγγελίας. Ἐκεῖ δὲ ἔμαθον μυρία ὅσα, καὶ ἐν πρώτοις ὅτι εἶχον τὴν τιμὴν νὰ εὐρίσκωμαι ἐντὸς τῶν τεχνῶν τῆς πόλεως τοῦ Ἁγίου Φλωρεντίου, ἔπειτα δὲ ὅτι « ἡ κυρία Πλανταμούρ μετὰ τοῦ κυρίου Σιντερνέστου πρωταγωνιστοὶ τοῦ ἐν Παρισίοις Γαλλικοῦ λεγομένου Θεάτρου μεταβαίνοντες εἰς τὴν αὐλὴν τοῦ βασιλέως τοῦ Πεδερμοντίου ὅπου ἀνυπολόγως περιεμένοντο, ἠξίωσαν νὰ διατρίψωσιν ἡμέρας τινὰς ἐν Ἁγίῳ Φλωρεντίῳ καὶ παραστήσωσι τὰ ἄριστα τῶν δραμάτων τοῦ δραματολογίου των », ἔπειτα δὲ ὅτι « ὁ διάσημος Δουαγιᾶλ εὐκνήτης καλλιτέχνης ἔμελλε νὰ ἀνυψωθῆ δι' ἀεροστάτου τὴν Κυριακὴν μετὰ τὸν ἔσπερινόν καὶ ἐξ ὕψους ἐβδωμῆκονταπέντε χιλιάδων μέτρων ὑπὲρ τὴν ἐπιφάνειαν τῆς θαλάσσης νὰ ῥίψῃ ἐπὶ τῆς πόλεως λαμπρότατον πυροτέχνημα », ἔπειτα δὲ ὅτι « ἄρτι ἐφθασε θηριοτροφεῖον περιέχον πλὴν ἄλλων περιέργων ζῶων καὶ δύο μαστοδόρτα ζῶοντα, ζῶα τόσῳ μᾶλλον σπάνια, ἔλεγεν ἡ γνωστοποίησις, ὅσα τὸ γένος τῶν μαστοδόντων ἐξέλιπεν ἐντελῶς πρό τινων χιλιάδων αἰῶνων. » Μετὰ ταῦτα εἶποντο δικαστικαὶ γνωστοποιήσεις ὅτι πωλοῦνται οὐλοκῶς ἡ μερικὸς διάφορα πράγματα, ἔτι δὲ πολλοὶ οὐ πλειοψηφασμοί, κατακνήσεις καὶ κλπ. Ἄλλ' ὦ Ὑψιστε! ὁποῖον ἡσθάνθη ἐκπληξιν καὶ θάμβος, ὅτε κάτω τῶν γνωστοποιήσεων τούτων ἀνέγνων τὰς ἀπλὰς λέξεις: Ἀπευθυντέον πρὸς τὸν κ. Κάρολον Ἐρρην, συμβολαιογράφον ἐν Ἁγίῳ Φλωρεντίῳ! Συμβολαιογράφος ὁ Κάρολος! καὶ ποῦ! Οἱμοὶ! εἶπον κατ' ἑμαυτὸν, σφόδρα τεθλιμμένος, οἱμοὶ, δὲν εἶχε φαίνεται τὴν δέουσαν δραστηριότητα καὶ τὴν θέλησιν καὶ κατεβλήθη ἐν τῷ ἄγωνι. Ἡ ψυχὴ ἐπανήλθεν εἰς τὴν χρυσαλίδα τῆς, τὸ κρίνον εἰσῆλθε πάλιν εἰς τὸν μαῦρον καὶ γήινον βολβόν του.

Καὶ ὅμως ἀμφέβαλλον ἔτι ἐν αὐτὸς ὄντως ἦτο. Παιδάριόν τι συνήνεσεν ἐπὶ δικαίᾳ ἀμοιβῇ νὰ με ὀδηγήσῃ εἰς τὸ γραφεῖον τοῦ συμβολαιογράφου. Εἰσέδυσσα εἰς μεγάλην σκυθρωπὴν οἰκίαν, ψυχρὰν καὶ σιγλήν. Τὸ γραφεῖον ἔκειτο πρὸς τῆς στενῆς ἐν τῷ ἰσογειῷ πρὸς δεξιὰ δὲ κλιμαῖα βαρεῖα καὶ πλατεῖα ἀνέβαινε πρὸς τὰ ἐπάνω δώματα μετὰ κόπου πολλοῦ, κατέχουσα τοσοῦτον τόπον ὅστις ἠδύνατο ἐν μεγάλῃ πόλει νὰ χρησιμεύσῃ εἰς κατασκευὴν ὀλοκλήρου πατώματος. Πρὸς τὸ βᾶθος δὲ εἶδον κηπάριον ἐν ᾧ ἀνθύλλια τινα ἐφαίνοντο εὐφραίνόμενα ὑπὸ τὰ φιλήματα γλυκυτάτου φθινοπωρινοῦ ἡλίου.

Σφόδρα συγκεκινημένος ἀπόθησα τὴν θύραν τοῦ γραφείου καὶ εἰσῆλθον εἰς μέγα δωμάτιον ὑγρὸν καὶ σκοτεινόν. Ἐῦρον δ' ἐν αὐτῷ δύο γραφεῖς, ὧν τὴν δεξιότητα καὶ τὴν φιλοπονίαν ἐξετίμησα, ἀναμένων τὸν ἀπόντα συμβολαιογράφον. Συνίστατο δὲ ἡ δεξιότης των μετὰ ἱκανῆς ὅμως σκληρότητος συνωδευμένη, εἰς τοῦτο. Συνελάμβανον τὰς περὶ τὴν τράπεζάν των ἵπταμένας μνίας καὶ τὰς ἐνέκλειον εἰς τὸ κέλυφος καρυδίου ἔχοντος ὀπὴν σμικροτάτην. Αἱ δύσμοιροι αἰχμαλώτοι προσπαθοῦσαι νὰ εὕρωσι διέξοδον, ἐξῆγον τὴν μικρὰν κεφαλὴν των διὰ τῆς καταστρεπτικῆς ὀπῆς, οἱ δὲ δῆμιοι παραφυλάσσοντες ἀπέτημον διὰ μαχαιριδίων τὴν ἐκάστοτε προκύπτουσαν κεφαλὴν. Πολλὰς δὲ δωδεκάδας εἶδον ἀποκεφαλιζομένας, τὸ δὲ ἔδαφος ἦτο κεκαλυμμένον διὰ πτωμάτων.

Εὐτυχῶς ἡ ἀφιξις τοῦ συμβολαιογράφου διέκοψε τὸ φονικὸν τῶν γραφῶν ἔργον· διότι ἄμ' ἀκουσθέντος τοῦ κρότου τῶν βημάτων του ὁ ἕτερος τῶν δημιῶν ἔχωσεν εἰς τὸ θυλάκιόν του τὸ φονικὸν ὄργανον καὶ ἀρπάσαντες ἀμφοτέρωι τὰς γραφίδας ἐνέκυψαν εἰς τὸ ἔργον των λυσσωδῶς μουτζουρόντες τὸ ἐνώπιόν των χαρτίον.

Ἐκεῖνος ἦτο, ὁ Κάρολός μου! Ἐπανήρχετο ἐκ τοῦ δικαστηρίου ἔχων ὑπὸ μάλης θεώρατον δέσμη ἐγγράφων, θερμὸς ἔτι καὶ βράζων ἕνεκα τοῦ φιλιππικοῦ ὄν ἐξερπενδόνθησεν κατὰ τὴν συνεδρίαν τῆς ἡμέρας ἐκείνης ἐναντίον ἀγέλης ρησῶν, αἵτινες ἔσχον τὸ θράσος νὰ καταπατήσωσι τὸ λιθάδιόν τινος τῶν πελατῶν του. Ἐρρίφθημεν εἰς τὰς ἀγκάλυς ἀλλήλων καὶ ἀφ' οὗ ἐπανειλημμένως ἐθλίψαμεν ἀλλήλους ἐπὶ τῆς καρδίης ἡμῶν, μὲ εἴκυσεν εἰς τὸν κῆπον καὶ μὲ ἐκάθισεν ὑπὸ ἀναδενδράδα λυκίσκου καὶ κλήματος. Εὐλόγητος εἶνε ἡ ἐκατέρωθεν ἐκδηλωθεῖσα χαρὰ, αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις χωρὶς νὰ περιμένωμεν τὴν ἀπόκρισιν.

— Ἄς ὀμιλήσωμεν περὶ σοῦ, εἶπεν ἐπιμένων, καὶ ἔπειτα ἔρχεται καὶ ἡ σειρά μου.

— Ἐγὼ τίποτε δὲν ἔχω νὰ διηγηθῶ, ἀπεκρίθη. Ἐπεριηγήθη ὀλίγον καὶ ἐκ τῆς περιηγήσεώς μου τὸ μόνον κέρδος, ὅπερ κομίζω εἶνε ἡ εὐφροσύνη ἣν αἰσθάνομαι ἐπανερχόμενος εἰς τὴν οἰκίαν

μου. Διότι γίνωσκε ὅτι οὐδὲν ἄλλο εἶνε ἡ περιήγησις ἢ τοῦτο, νὰ πεισθῆ δὴλα δὴ ὁ περιηγούμενος ὅτι πανταχοῦ οἱ ἄνθρωποι εἶνε οἱ αὐτοί, ἐκ τοῦ αὐτοῦ πηλοῦ, τὰς αὐτὰς ἀνησυχίας ἔχοντες, ὑπὸ τῶν αὐτῶν παθῶν κυριευόμενοι, νὰ ἴδῃ πανταχοῦ τὰς αὐτὰς ἀθλιότητας, νὰ μεταβάλλῃ ἀεχνάως τόπον καὶ νὰ μὴ δύναται νὰ κατορθώσῃ νὰ μεταβάλλῃ αὐτὸς ἐκυτὸν. νὰ περιπλανᾶται μόνος ἀπὸ πόλεως εἰς πόλιν οὐδόλως συγκοινωνῶν πρὸς τὸ παρελθόν, οὐδόλως συνδεόμενος πρὸς τὸ μέλλον, νὰ περιάγῃ τῆδε κἀκεῖσε ὀχληρὰν περιέργειαν, νὰ θαυμάζῃ μνημεῖα οὐδὲν ἄλλο μαρτυροῦντα ἢ τὴν ἀλαζονείαν, τὴν μωρίαν καὶ τὴν δυστυχίαν τοῦ ἀνθρώπου, νὰ κοπιᾷ καὶ νὰ κατακόπτεται ἀναζητῶν μακρὰν τοποθεσίας ὀλιγότερον ὠραίας τῶν τῆς πατρίδος του, ἰδοὺ ἐν συντόμῳ τί ἐστὶ περιήγησις, ἡ ὀχληροτάτη βεβηχίως τῶν δικασκεδάσεων. Λοιπὸν περὶ σοῦ ἄς ὀμιλήσωμεν, φίλε μου. Ἐκτὸς τούτου πλείοτερον εἰξεύρει παρ' ὅσα οἱ ἐξ ἀπωτάτων χωρῶν ἐπανερχόμενοι ὁ οὐδέποτε καταλιπὼν τὴν ἐστίαν τῶν πατέρων του, καὶ πλείονας εἶδε τόπους παρὰ ἐὰν ἐπειρηγῆτο τὴν γῆν ὅλην, ὅστις καὶ μόνον τὴν καρδίαν του λεπτομερῶς ἐξήτασε καὶ ἐγνώρισε.

Ἀλλὰ ποία τύχη σ' ἐρριψεν ἐδῶ εἰς ταύτην τὴν μικρὰν πόλιν, εἰς τὸ βῆθος τῆς ἐπαρχίας ταύτης, διευθυντὴν τοῦ γραφείου τούτου, σὲ, ὃν πρὸ τετραετίας ἀπερχόμενος ἐκ Παρισίων ἀφῆκα μαινόμενον ὑπὲρ τῆς μουσικῆς, ἐρωτικώτατα διαταθειμένον πρὸς τὴν δόξαν, πλήρη ζήσεως καὶ μεγαλοφυΐας;

Ἰδὼν δὲ αὐτὸν σιωπῶντα ἐφοβήθη μήπως προσέβαλον ἐν ἀγνοίᾳ μου τὴν πάσχουσαν φιλοτιμίαν του.

— Συγγνώμην διὰ τὰς ἐρωτήσεις μου, ἀνεφώνησα, καὶ ἄς συλλογιζώμεθα μόνον τὴν χαρὰν τῆς συναντήσεώς μας.

— Φίλε μου, εἶπε τέλος, ἔχεις ἐπιγίγνουσαν ἐργασίαν; δύνασαι ἄνευ τινὸς βλάβης τῶν συμφερόντων σου νὰ μοι χαρίσῃς μίαν ἢ δύο ἡμέρας; Πρῶτον μὲν κατὰ χρέος ὀφείλεις νὰ μείνης μετὰ τόσον μακροχρόνιον χωρισμὸν, ἔπειτα δὲ θὰ δυνηθῆς καλλίτερον νὰ νοήσῃς ὅσα ἔχω νὰ σ' εἶπω, ἐὰν διατρέψῃς ὀλίγας ὥρας ὑπὸ τὴν στέγην ταύτην.

— Δὲν ἔχω καμμίαν βίαν, εἶμαι ὄλος εἰς τὴν διάθεσίν σου, ἀνεφώνησα.

— Πήγαινε λοιπὸν νὰ δώσης εἶδησιν εἰς τὸ λεωφορεῖον, καὶ θὰ σε περιμένω νὰ συγγευματίσωμεν.

Μετὰ μίαν ὥραν ἐπανελθὼν εὔρον τὸ γραφεῖον κλειστὸν καὶ ἀνέβην εἰς τὸ πρῶτον πάτωμα. Ὁ Κάρολος μοὶ ἤνοιξε τὴν θύραν, καὶ λαθὼν με ἀπὸ τῆς χειρὸς μὲ εἰσῆγαγεν εἰς εὐρεῖαν αἴθουσαν καὶ με ὠδήγησε πρὸς δύο γυναῖκας, ἰσταμένους παρὰ τὸ παράθυρον. Ἀποτεινόμενος δὲ πρὸς τὴν περὶ σβυτέρην εἶπεν ἐκφωνῶν τὸ ὄνομά μου.

— Μητέρα, εἶνε ὁ φίλος μου περὶ τοῦ ὁποίου τοσάκις σ' ὀμίλησα.

Ἐπειτα δὲ παρουσιάζων με πρὸς τὴν νεωτέραν, ἣτις ἠγέρθη νὰ με ὑποδεξιωθῆ:

— Φίλε μου, μοὶ εἶπεν, ἡ σύζυγός μου.

Ἐπί τινος στιγμῆς ἔμεινα τεταραγμένος. Ἐγὼ ἐνόμιζον ὅτι θὰ γευματίσωμεν ὡς νέοι ἐλεύθεροι καὶ οὐδέποτε ἐφантаζόμεν ὅτι θὰ εὔρω τὸν Κάρολον οἰκογενειάρχην. Παρατήρησα τὴν γυναῖκά του, ἣτις ἦτο λίαν ζωηρὰ καὶ εὐμορφος, παρατήρησα ἔπειτα καὶ τὴν μητέρα του καὶ εἶδον ὅτι ἦτο ἀόμματος· εἶχε δὲ τὸ ἦθος κοινὸν καὶ ἐφαίνετο γυνὴ δύσκολος καὶ φίληρις.

— Κύριέ μου, εἶπε μετὰ φωνῆς τραχείας, ἔχεις φίλον πολὺ κακὸν ὑποκείμενον, καὶ πιστεύω, χωρὶς νὰ θέλω νὰ σὲ κολακεύσω, ὅτι σὺ θὰ εἶσαι πολὺ καλλίτερός του.

— Μητέρα, ὑπέλαθεν ὁ Κάρολος μετὰ γλυκύτητος, ὁ φίλος μας εἶνε πάρα πολὺ μετριόφρων καὶ πάρα πολὺ συγκαταβατικὸς ὥστε δὲν θὰ συμφωνήσετε.

Ἐγὼ ἐνόμισα κατ' ἀρχὰς ὅτι ἡ μήτηρ χάριν ἀστείότητος ἐκακολόγει τὸν υἱὸν της, ἀλλ' ἐκ τοῦ τρόπου δι' οὗ τῇ ἀπεκρίθη ὁ Κάρολος, ἐνόησα ὅτι ἡ γραῖα ἐλάλει σπουδάζουσα, καὶ οὐδεμίαν πλέον ἀμφιβολίαν μοὶ ἀπέμεινε ὅτε ἦλουσα καὶ τὴν νεωτέραν λέγουσαν:

— Ἐλα δὲ, μητέρα, μὴ τον μαλόνεις, εἶνε πολὺ καλὸς ὁ καυμένος. Ὅλον τοῦτον τὸν μῆνα εἰργάσθη πολὺ καλά. Εἰς ὅλας τὰς συνεδριάσεις τοῦ δικαστηρίου ἔλαβε μέρος καὶ δὲν ἐκέρδησε δίκας ὀλιγωτέρας τῶν δώδεκα.

— Αἶ, καλὰ, καὶ τοῦ λόγου σου! ὑπέλαθεν ἡ γραῖα μουρμουρίζουσα. Εἶνε ἀμελῆς καὶ θίποθάνη πρὶν προσηθάσῃ νὰ ξεχρεώσῃ τὸ γραφεῖόν του.

— Μὰ, μητέρα, εἶπεν ὁ Κάρολος κλίνων τὰ γόνατα ἐνώπιόν της, εἴσθε κάποτε πολὺ αὐστηρὰ.

Καὶ ἠσπάσθη τὴν χεῖρά της.

Τὴν στιγμὴν ἐκείνην ἀνοίγεται ἡ θύρα τῆς αἰθούσης καὶ ἐφάνησαν εἰσερχόμεναι τρεῖς ὑψηλαὶ νεάνιδες οὔτε τὴν πρῶτην εὐμορφίαν ἔχουσαι, οὔτε τὴν πρῶτην ἡλικίαν, πλὴν τῆς μιᾶς ἣτις ἐφαίνετο οὔσα ἐν τῇ αὐγῇ τῆς ζωῆς καὶ οὔτε χάριτος ἐστερεῖτο οὔτε τινὸς θεαλήτρου. Αἱ δύο ἄλλαι θὰ ἦσαν ἐτῶν ὀκτώ καὶ εἴκοσι περίπου μέτροι τριάκοντα. Ἦσαν δὲ ὅμοιαι πρὸς τὰ φθίνοντα φυτὰ τὰ μαραινόμενα πρὶν ἀνοίξωσι δι' ἔλλειψιν ὀλίγης τινὸς αὔρας καὶ ὀλίγου ἡλίου. Μὲ ἔχαίρετσαν δὲ ξηρῶς καὶ ἐπιτετηδευμένως, ἡ δὲ τρίτη ἡ νεωτέρα μὲ παρατήρει μετὰ βλέμματος περιέρχουσα.

Γινώσκετέ τι εὐγλωττότερον καὶ χαριέστερον τοῦ τρόπου δι' οὗ ὁ Ὁσέτης ἐν τῇ «Ἰφιγενείᾳ» παρουσιάζει εἰς τὴν ἀδελφὴν τὸν φίλον του; «Ὁ Πυλάδης, ἀδελφὴ μου». Οὐδὲν πλέον· ἀλλὰ τὴν ἐκφρασιν ταύτην τὴν θαυμασίαν, ἣν ὁ Τάλμας ἤρ-

μήνευεν, ὡς λέγουσι, μεθ' ὄλου τοῦ ὕψους τῆς τῶν ἀρχαίων φιλίας, ὅστις δὲν αἰσθάνεται συγκινοῦσαν τὴν καρδίαν του δὲν εἶνε ἄξιος νὰ ἔχη φίλον. Οὕτω μ' ἐπαρουσίασε καὶ ὁ Κάρολος εἰς τὰς ἀδελφάς του. Ἡ νεωτέρα ἀκούσασα τὸ ὄνομά μου ἐμειδίασε καὶ ὠχρὰ ἄκτις διήλθεν ἐπὶ τοῦ προσώπου τῶν δύο ἄλλων.

Ἐγένετο κύκλος περὶ τὴν τυφλὴν καὶ ὁ λόγος ἔγεινε πρῶτον περὶ τῶν Παρισίων.

— Ἐκεῖ εἶνε τὰ Σόδομα καὶ τὰ Γόμορα! εἶπεν ἡ μήτηρ.

— Πολλὰς τρέλλαις ἔκαμεν ἐκεῖ ὁ Κάρολος, προσέθηκεν ἡ πρεσβυτέρα ἀδελφὴ δάκνουσα τὰ χεῖλη.

— Ἄν, ὃ μὴ γένοιτο, κάμω υἷόν, νὰ το ἔξυρετε, δὲν θα πατήσῃ ἐκεῖ τὸ ποδᾶρι του, ὑπέλαβεν ἡ νεαρὰ σύζυγος τοῦ Καρόλου.

— Καλὲ ἐκεῖ λέγουν ὅτι ἀρπάζουν οἱ νέοι τὰ κορίτσια ἡμέρα μεσημέρι, προσέθηκεν ἡ δευτέρα μετ' ἀγανακτήσεως.

— Ἄχ, καὶ νὰ ἐπήγαίνα ἐγώ! εἶπεν ἡ τρίτη στενάζουσα.

Ἐκ τῆς χαριτωμένης ταύτης συνδιαλέξεως, ἀνεκάλυψα ὅτι ὅλα ἐκεῖνα τὰ θηλυκὰ ἐμισοῦντο μεταξὺ τῶν φοβερά. Κόλασις βεβαίως θὰ ἦτο ἡ οἰκία τοῦ φίλου μου. Αἱ δύο γερωντοκόραι ἐζήλευον τὴν νύμφην τῶν, ἧτις καὶ αὐτὴ ἐζήλευε τὴν χάριν καὶ τοὺς εὐγενεῖς τρόπους τῆς μικροτέρας. Καὶ ὁ μὲν Κάρολος ἐσιώπα, ἐγὼ δὲ τὸν ἔκλειον ἐνδομύχως.

Χονδρόν τι πλάσμα ὅπερ ἐξετέλει ἔργα μαγειροῦ ἅμα καὶ θαλαμηπόλου ἦλθε καὶ ἀνήγγειλεν ὅτι ἡ τράπεζα εἶν' ἔτοιμη καὶ μετέβημεν εἰς τὸ ἐστιατόριον.

Ἐκ τοῦ ἀποσπάσματος τῆς συνδιαλέξεως ὅπερ κατεχώρισα ἀνωτέρω δύναται νὰ εἰκάσῃ ὁ ἀναγνώστης τί ἐλέγχθη ἐν τῇ τραπέζῃ. Τὸ μάλιστα ἐκπληκτόν με ἦτο ὅτι πλὴν τῆς νεωτέρας, ἧτις ἐφαίνετο ἀγαπῶσα τρυφερώτατα τὴν ἀδελφόν τῆς, πάντες οἱ ἄλλοι ἐφέροντο πρὸς τὸν οἰκοδεσπότην μετὰ ἐλευθερίας, ἧτις ἠδύνατο ἐν ἀνάγκῃ νὰ νομισθῇ ὡς ἀψηφισία καὶ περιφρόνησις μεμιγμένη μετ' ὀλίγου τινός οἴκτου. Ἄλλ' ὁ Κάρολος τοῦναντίον οὐ μόνον δὲν ἠγανάκτει ἀλλὰ καὶ ἐφέρετο ἠπίως καὶ μετὰ πολλῆς στοργῆς πρὸς τὴν μητέρα του, τὴν γυναῖκά του καὶ τὰς ἀδελφάς του.

Τί ἤθελον ἐγὼ νὰ ὀμιλήσω περὶ τῆς μουσικῆς δεξιότητος τοῦ Καρόλου! Ὁ δύσμοιρος φίλος μου ἀπέβλεψε πρὸς με ἰκετευτικῶς· ἀλλὰ δὲν ἦτο πλέον καιρὸς, ἦτο ἀργὰ πλέον. Τὸν ἐχαρκτηρίσαν ὡς παράφρονα, ὡς παράξενον ἄνθρωπον, ὡς καλλιτέχνην καὶ ποιητὴν, ὀνόματα τὴν αὐτὴν ἔχοντα σημασίαν κατὰ τὴν πεποιθήσιν τῶν ἐκστομισάντων αὐτὰ γυναίων. Ἡ μήτηρ μάλιστα διεκήρυξε ὀητικῶς ὅτι:

— Ἄς ἔχῃ χάρι τὸ παλιόβιολο πού εἶμαι στρα-

βῆ, μὰ θὰ το εἶχα βίγμένο ἔς τὴ φωτιά, ἔν μου ἔπεφε ἔς τὸ χέρι.

— Ἄχ, κύριε, ἀνεφώνησεν ἡ σύζυγος τοῦ Καρόλου μετὰ συντριβῆς, δὲν εἶνε δυνατὸν νὰ φαντασθῆτε πόσον τὸν ἐβλαψε τὸν καυμένον τὸν ἄνδρα μου αὐτὸ τὸ καττραμένον τὸ βιολί.

— Τὸ βιολί, τὸ βιολί τὸν ἀφάνισε, προσέθηκεν ἡ δευτέρα ἀδελφὴ.

— Ἄμ' νὰ μολόγαιε καὶ τίποτα, ὑπέλαβεν ἡ πρῶτη.

— Ἐνα χορὸ τῆς ἀνθρωπιᾶς δὲν εἰμπορεῖ νὰ παῖξῃ ὁ κακότυχος! προσέθηκεν ἡ σύζυγος μετὰ συμπαθείας.

Οἱ δὲ ὀφθαλμοὶ τοῦ Καρόλου ἦσαν πλήρεις δακρῶν ἐτοιμῶν νὰ ἐκρυσσώσιν.

Εἶδον δὲ τὴν μικροτέραν ἀδελφὴν τοῦ θλίβουσαν κρυφίως τὴν χεῖρά του ὑπὸ τὴν τράπεζαν.

Περὶ τὸ τέλος τοῦ γεύματος ἐπεφάνη ζωῶδες τι ὃν, ὅπερ ἐνόμισα διαφυγὸν ἐκ τοῦ θηριοτραφείου, οὐ τὴν ἀγγελίαν ἀνέγνωσα πρὸ τινῶν ὥρων ἐν τῇ πλατείᾳ. Ἦτο ἀνὴρ χονδρὸς, δυσκίνητος, πονηρὸν ἔχων τὸ ἦθος, κατὰ τὸ ἡμισυ ἀλώπηξ καὶ κατὰ τὸ ἡμισυ ἵπποπόταμος. Ἐνόησα δὲ ὅτι ἦτο ὁ προκατόχος καὶ ὁ πενθερὸς τοῦ Καρόλου, ὁ ἐντιμος ἐκεῖνος ἀνὴρ, ὁ παραχωρήσας μετὰ τοῦ γραφεῖου καὶ τὴν κόρην του εἰς τὸν ἀτυχῆ φίλον μου. Ἐδῶκε προῖκα εἰς τὴν κόρην του εἰκοσιπεντακισχίλια φράγκα, καὶ ἐπώλησεν εἰς τὸν γαμβρόν του ἀντὶ ἐβδομηκοντα πέντε χιλιάδων φράγκων τὸ γραφεῖόν του, ὅπερ ἤξιζε μόνον τεσσαράκοντα. Κατὰ τὸν τρόπον δὲ τοῦτον ἐξεφορτώθη τὴν μογάκριβή του μετὰ τὸ τίποτε, κερδήσας καὶ δεκάκισχιλία φράγκα.

Εἰσηλθε δὲ ἔχων τὰς χεῖρας εἰς τὰ θυλάκιά του, φορῶν τὸν πῖλόν του αὐθαδῶς ὡς πιστωτῆς ἐπισκεπτόμενος τὸν ἀναξίχρουν ὀφειλέτην του. Ἐῖτε δὲ ἐπειδὴ δὲν παρετήρησεν ὅτι ἦτο παρὼν ξένος, εἶτε διότι καὶ δὲν τον ἔμελεν, εἶπεν ἀποβλέπων εἰς τὴν τράπεζαν:

— Οἱ συμβολαιογράφοι ἔς τὸν καιρὸν μου δὲν εἶχαν τόσα πιάτα. μὰ εἶχαν ἔς τὸ βᾶφι ἄφθονο ψωμί.

Τὰς λέξεις ταύτας ἀκούσας ὁ Κάρολος ἠγέρθη ὠχρὸς καὶ κατάψυχρος ὑπὸ τῆς ὀργῆς.

— Ἄκουσ' ἐδῶ, κύρ γαμβρέ μου, προσέθηκεν ὁ ἀξίερατος πενθερὸς, ἄκουσ' ἐδῶ, καὶ ἔμαθα νέα πάλιν κατορθώματά σου. Φαίνεται ὅτι διώχνεις μερικαῖς δίκαις, ὅτι τάχα ἡ μία εἶνε κακὴ, ἡ ἄλλη ἀδικη. Μάθε, κύριε μου, ὅτι κακὴ δίκη εἶνε μοναχὰ ἐκεῖνη ποῦ δὲν φέρνει κέρδος. Δέν μου λές τί πράγματα εἶν' αὐτά; μὲ τὰ σωστά σου τῷβλαες νὰ χωντακώσῃς τὸ γραφεῖόν μου καὶ νὰ ποθάνῃ τὸ κορίτσι μου ἀπάνω ἔς τὴν ψάθα;

— Κύριε, ἀπεκρίθη ὁ Κάρολος μετ' ἀξιοπροπέας, λησμονεῖτε ὅτι τὸ γραφεῖόν σας εἶνε τώρα πλέον ἰδικόν μου, ὅτι ἡ κόρη σας εἶνε σύζυγός μου, ὅτι αἱ ὑποθέσεις μου δὲν εἶνε ἰδικαί σας, καὶ ὅτι εἶμαι ἐντὸς τῆς οἰκίας μου;

— Γουρσούζη! ανεφώνησε λυσσασδῶς ἡ μήτηρ, βρίζεις τὸν εὐεργέτη σου! Δὲν μένει ἄλλο παρὰ νὰ διώξῃς ἀπὸ τῶν μέσα ταῖς ἀδελφαῖς σου καὶ τὴ μάνα σου.

— Ἀκοῦς ἐκεῖ λέει! ανεφώνησεν ὁ πενθερὸς λακκίζων τὸ ἔλαφος, μού χωρστῆς ἀκόμα εἶσαι χιλιάδες, καὶ δὲν ἔχω, λές, τὸ δικαίωμα νὰ ἀνκαταθεύῃς τὰ πράγματά σου! Πλήρωσέ με νὰ σ' ἀφήσω ἤσυχο, ἀλλίως δέ σου κἀνω τὴ χάρι νὰ κἀνῃς σὺ τὸν δίκαιον, καὶ ὄλ' αὐτὰ νὰ πέφτουν ἵς τὴν καμπούρα μου!

— Ἀχ! συμπέθερε, ὑπέλαβεν ἡ μήτηρ ἀπηλπισμένη, πάντα τέτοιος εἶνε, πάντα χωρὶς τάξι' ἀμ' αὐτὸς ὁ γουρσοῦζης δὲν τον ἔκαμε τὸ συχωρημένο τὸν ἄνδρα μου κ' ἔσκασ' ἀπὸ τὴ λύπη του;

— Ἀχ! δυστυχία μου, δυστυχία μου! ανεφώνησεν ἡ σύζυγος τοῦ Κάρουλου μετὰ δακρύων ριπτομένη εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ ἀξιολόγου πατρὸς τῆς.

— Δὲν ὑπάρχει ἀμφιβολία ὅτι ἂν ὁ Κάρουλος ἐξακολουθήσῃ τὸν δρόμον πού ἔχει τώρα δὲν θ' ἀργήσῃ νὰ χάσῃ τὴν ὑπόληψιν τῶν τιμῶν ἀνθρώπων.

— Ἀς τους, ἀς λέγουν! ἐψιθύρισεν ἡ μικροτέρα ἀδελφὴ ἀσπαζομένη αὐτὴν, μὴ σε μέλει, ἔχεις τὸν πατέρα μας ἐκεῖ ἐπάνω καὶ σε εὐλογεῖ καὶ ἐμὲ ἐδῶ κάτω καὶ σε ἀγαπῶ.

Ὁ Κάρουλος τὴν ἔθλιψεν ἐπὶ τῆς καρδίας του μετ' ἐκχύσεως. Ἐπειτα δὲ νύστας μοι νὰ τον ἀκολουθήσω ἐξῆλθεν ἀπαθής καὶ σοδαρός.

Ε'

Κατέβημεν εἰς τὸ γραφεῖόν του καὶ ἐκαθήταμεν παρὰ τὴν τράπεζαν. Ὅτε δ' εὐρέθημεν ἀπέναντι ἀλλήλων, ἐστήριξε τοὺς ἀγκῶνάς του ἐπὶ τῆς τραπέζης καὶ τὸ μέτωπόν του ἐπὶ τῆς χειρὸς. Ἐμεινε δὲ ἐν τῇ στάσει ταύτῃ ἐπὶ ἱκανὴν ὥραν. Τὸν παρετήρουν ἐγὼ μετὰ πολλῆς λύπης ἀναμετρῶν τὴν ἄβυσσον εἰς ἣν κατέπεσε καὶ αἰσθανόμενος οἶκτον ἅμα καὶ περιφρόνησιν, καὶ τοῦτο χωρὶς παντελῶς νὰ το θέλω. Ἄλλ' ἐνδομύχως ἠτιώμην αὐτὸν διότι ἠτήθη κατὰ τὸν ἐνδοξὸν ἀγῶνα, ὃν εἶχεν ἀναλάβῃ, καὶ διότι προστίμησε τῶν ποιητικῶν στερησέων καὶ ἐνοχλήσεων τῆς πτωχείας τὴν κατὰ συνήθειαν ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἐπονομαζομένην θέσιν ἐπικερδῆ καὶ ἔντιμον.

Ὡς δὲ προνοῶν τί κατ' ἐμαυτὸν διελογιζόμενον μοι εἶπε τέλος·

— Φίλε μου, βεβαίως θά σοι φαίνομαι πάρα πολὺ ἐξητυλισμένος. Ἄλλὰ ποσάκις ἐγὼ αὐτὸς, ποσάκις ἔκλαυσα διὰ τὴν ἔκπτωσίν μου! Ἄλλ' ὑπάρχει Θεὸς δικαιοκρίτης καὶ ἐλπίζω εἰς τὴν δικαιοσύνην του καὶ εἰς τὴν ἀγαθότητά του. Ἡ ἱστορία μου εἶνε ἀπλουστάτη καὶ θά σοι τὴν διηγηθῶ ἐν συντόμῳ. Ἡ οἰκογένειά μου πάντοτε ἦτο πτωχὴ, ἐνωρὶς δ' ἐνόησα ὅτι ἐγὼ ὤφειλον ἡμέραν τινὰ νὰ εἶμαι τὸ μόνον αὐτῆς στήριγμα. Πρὸς

τοῦτο δὲ καὶ οἱ γονεῖς μου προσεπάθησαν καὶ με ἀνέθρεψαν καθὼς ἔπρεπεν εἰς τὸ μελετώμενον σχῆδιδόν των. Τώρα εἶτ' ἐξ ὑπερηφανείας εἶτ' ἐκ στοργῆς οὐδενὸς ἐφείσθησαν καὶ αὐταὶ δὲ αἱ ἀδελφαὶ μου ἐστερήθησαν τῶν πάντων, διὰ νὰ μὴ στερηθῶ ἐγὼ τὸ παραμικρόν. Γινώσκεις δὲ ὅποια σύμπτωσις με ἠνάγκασε νὰ προδώσω τὰς ἐπ' ἐμοῦ στηριζομένας ἐλπίδας των. Γινώσκεις δὲ καὶ ὅτι δὲν ἀπεφράσισα ἐπιπολαίως· διότι ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀντέστην κατὰ τῆς ἐπιθυμίας μου καὶ τῆς κλίσεώς μου. Καὶ ὅτε ἀπεφράσιτα πλέον πεισθίεις ὑπὸ τῶν διαβεβαιώσεων τοῦ Βαγιῶ, ἐπὶ πολὺν χρόνον ἠτιώμην ἐμαυτὸν μετὰ πικρίας, διότι παρὰ τὴν ἐπιθυμίαν τῶν γονέων μου, διέθεσα κατὰ τὴν ἄρεξίν μου ὅ, τι δὲν μοι ἀνῆκε. Ἐν τούτοις νομίζων ὅτι τὴν σήμερον ἡ δόξα καὶ ὁ πλοῦτος συμβαδίζουσι καὶ ἐλπίζων ὅτι ἡμέραν τινὰ θὰ εἶχον τὴν δύναμιν νὰ πλουτίσω τὴν οἰκογένειάν μου ἐπέμενον βαδίζων τὴν ὁδὸν εἰς ἣν εἶχον εἰσέλθῃ. Καλῶς ἠγωνίσθη, καλῶς ὑπέμεινα τῆς πενίας τὰς πιέσεις, ἐθάδισα προπτερόμενος ὑπὸ ἐπιπλήξεων καὶ ἄρῶν, αἱ προσβύτεραι ἀδελφαὶ μου μ' ἔλεγον κακὸν υἱόν, ἡ μήτηρ μου μ' ἔλεγε κακὸν ἀδελφόν, ἡ μικροτέρα ἀδελφὴ μου μ' ἔστειλε κρυφίως τὰς μικρὰς τῆς οἰκονομίας καὶ ἐνίοτε καὶ ὁ πατήρ μου προσέθετε τὰς ἰδικὰς του, διότι μ' ἐλάτρευεν ὁ γηραιὸς πατήρ μου. Καὶ ἐθάδιζον, καὶ ἐξηκολούθουν προβαίνων, διότι ἤκουον μυστηριώδη φωνὴν λέγουσάν μοι ἀδιαλείπτως: ἔμπρός! καὶ ἐγὼ προσέβαινον τοὺς πόδας ἔχων καθημαγμαμένους καὶ τὴν καρδίαν αἰμασσοῦσαν. Καὶ ὅτ' ἐπεχείρουν νὰ σταθῶ, ἔμπρός! ανεφώνει ἡ μοιραία φωνὴ καὶ ἐπαναλαμβάνων τὸν δρόμον μου ἔτρεχον.

Ὁ μικρόν μου δωμάτιον! ὦ γοητεῖα τῆς τέχνης! εὐφροσύνη τῆς ἐργασίας! ἡδοναὶ τῆς μοναξίας! πενία! ἐλευθερία! ὄνειρα δόξης! Ἡμέραν τινὰ τέλος ἡ δύσβατος ὁδὸς μοι ἐφάνη ὅτι ἐγινεν ὀμαλὴ καὶ ἠσθάνθη ἡ περίεξ μου ὡς σφοδρὰ πνοὴν ἀνέμου, ἥτις ἐσάρωσε τὸν οὐρανόν, καὶ ἀπὸ τοῦ ὕψους τοῦ ὄρους εἰς ὃ εἶχον φθάσῃ διέκρινε τὴν γῆν τῆς ἐπαγγελίας. Ἥμην ἄγνωστος εἰς τοὺς πολλοὺς, ἀλλὰ τὸ ὄνομά μου δὲν ἦτο πλέον ἄγνωστον εἰς τοὺς μουσουργούς. Ἐν ταῖς ἐσπειρναῖς συναυλιαῖς τοῦ Βαγιῶ ἐξετελοῦντο αἱ μουσικαὶ μου συνθέσεις, καὶ ἠσθάνομην ἡδὴ θωπεύουσάν με τὴν πρώτην πνοὴν τῆς δόξης ὁμοίαν πρὸς τὴν αὐρὰν τὴν προαναγγέλλουσαν τὴν ἀνατολὴν τῆς ἡοῦς. Ὁ Βαγιῶ ἐπίστευσεν εἰς τὴν μουσικὴν μεγαλοφυΐαν μου, καὶ ἐγὼ αὐτὸς—σύγγνωθί μοι Θεέ μου τὴν τελευταίαν ταύτην κορυγὴν τῆς ἀλαζονίας μου ἣν τοσοῦτον σκληρῶς ἐπληξά! καὶ ἐγὼ αὐτὸς, λέγω, ἐνίοτε κατελάμβανον ἐμαυτὸν πιεσέοντα εἰς τὴν μεγαλοφυΐαν μου. Ἄλλὰ τὴν στιγμήν καθ' ἣν διέβλεπον καίτοι εἰς μέλλον ἀπώτατον τὴν βεβαίαν ἀμοιβὴν τῶν ἀγῶνων μου κατέπεσα κεραυνόπληκτος ἐπὶ τοῦ χαλκοῦ ἐδάφους τῆς πραγματικότητος. Ὁ πατήρ μου ἀπέθανε! Θλίψις ἀτε-

λεύκτητος! απέθανε και εγώ δὲν ἤμην πλησίον του τὴν τελευταίαν του ὥραν. Οἱ ὀφθαλμοὶ του ἔτοιμοι νὰ κλεισθῶσι· διάπαντός δὲν με εἶδον κλίνοντα πρὸ γόου παρὰ τὸ προσκεφάλαιόν του, δὲν ἔλαβον τὴν τελευταίαν εὐχὴν του, τὰ δάκρυά μου δὲν ἔρρευσαν ἐπὶ τῶν ψυχρῶν χειρῶν του. Ὁ εὐγενὴς καὶ τρυφερὰ καρδιά! ψυχὴ θελκτικὴ! φύσις ἀξιεράστος καὶ ἀγαθὴ! Φίλε μου, ἐάν ὁ πατήρ σου ζῆ ἔτι, μὴ ἐπαναπαύου ἐλπίζων ὅτι εἰς τὸ μέλλον θὰ ἔχῃς καιρὸν νὰ ἀναπληρώσῃς τὴν πρὸς αὐτὸν ἐλαφρὰν μὲν καὶ ἀτήμαντον, ἀλλ' ὅπως δὴποτε ψεκτὴν ἀμέλειάν σου καὶ ἀδιαφορίαν· σπεῦσον νὰ τὸν ἀγαπήσῃς, διότι οὐδὲν ἀβεβαιοτέρου τοῦ μέλλοντος, κατὰ τὸ ὅποιον ἐλπίζομεν ὅτι θὰ ἐπανορθώσωμεν τὰ σφάλματα τοῦ παρελθόντος καὶ νὰ ἐξοφλήσωμεν ὀφειλομένην ἀγάπην καὶ στοργήν. Καὶ πιστευσόν μοι, εἶνε μεγίστη ἀπελπισία καὶ σύψις τοῦ συνειδότος ὅταν ἀναγκάζεσαι νὰ ἀποτίσῃς ἐπὶ τοῦ τάφου προσφιλοῦς ὄντος τὴν εἰς αὐτὸ ὀφειλομένην ἀγάπην.

Καὶ κατὰ πρῶτον μὲν ἠσθάνθην μόνην τὴν φρικαλέαν στέρησιν, ὅτε δὲ εἶδόν καθαρὰ διὰ μέσου τῶν δακρύων μου, ἔμεινα ἐκπληκτικὸς ὑπὸ φοίτης πρὸ τῆς ἀπείρου καὶ ἀνυπολογίστου συμφορᾶς. Ἀποθανὼν ὁ πατήρ μου κατέλιπε τὴν μητέρα μου καὶ τὰς ἀδελφάς μου ἄνευ καὶ τοῦ ἐλαχίστου πόρου ζωῆς. Ὅσα ἐλάμβανεν ἐκ τῆς θέσεως ἣν εἶχε ζῶν ἐπήρουν ἀκριβῶς εἰς τὰς χρεῖας τῆς οἰκογενείας. Τὰ δὲ ὀλίγα χρήματα τὰ ὅποια εἶχεν διὰ μεγίστης οἰκονομίας καὶ διαπύρων στερησῶν συναθροίσθη, ἐδαπανήθησαν εἰς τὴν σπουδὴν μου καὶ εἰς τὴν συντήρησίν μου κατὰ τὰ τρία πρῶτα ἔτη τῆς ἐν Παρισίοις διαμονῆς μου. Ἡ ἀόμματος μήτηρ μου καὶ αἱ τρεῖς ἀδελφαί μου, συνειθισμέναι νὰ ζῶσιν ἐν ἐντίμῳ ἀνάσσει, περιήλθον εἰς δεινὴν πενίαν. Ἐγὼ ἐξήτασα ἀπαθῶς τὴν θέσιν μου. Ἡρχίζον ἀληθῶς νὰ διαβλέπω ποῦ ἔτεινον καὶ ποῦ θὰ ἀπέληγον οἱ ἀγῶνές μου, ἀλλ' ἀπέχον ἀκόμη πολὺ. Διότι δὲν ἀρκεῖ μόνη ἡ ἰκανότης καὶ εὐφυΐα, ἀπαιτεῖται πρὸ πάντων νὰ εὐδοκιμήσῃ τις καὶ ἐν τούτῳ ἔγκεινται τὰ πάντα, καὶ ἀφ' οὗ ἀπαξ τις εὐδοκιμήσῃ, πρέπει ἀκόμη νὰ εὐδοκιμήσῃ, καὶ πάλιν καὶ πάλιν. Ὡστε βλέπεις, δι' ἐμὲ ἦτο ἀπλῶς ζήτημα χρόνου, ἀλλὰ δὲν ἠδυνάμην πλέον νὰ περιμένω. Βεβαίως ἀνελογίσθης τὰ ἀναρίθμητα προσκόμματα τὰ ὅποια ἡ τέχνη μας ὀφείλει νὰ νικήσῃ καὶ ἀνατρέψῃ πρὶν ἢ φθάσῃ μέχρι τοῦ φιλομούσου κοινοῦ. Εἶτε ὡς συγγραφεὺς εἶτε ὡς ποιητὴς ἠδυνάμην νὰ δοκιμάσω τὴν τύχην μου, ἀλλ' ὡς μουσικὸς ἠφανίσθην. Ψυχὴ δὲν θὰ το μάθῃ, διότι μόνος ὁ Κύριος γινώσκει τί συνέβη ἐν ἐμοὶ τὴν ἐποχὴν ἐκεῖνην τοῦ βίου μου, καὶ τοῦτο μὲ πείθει νὰ ἐλπίζω εἰς τὴν δικαιοσύνην του καὶ τὴν ἀγαθότητά του. Ἡ μήτηρ μου καὶ αἱ ἀδελφαί μου ἐκινδύνουν νὰ ἀποθάνωσιν ὑπὸ πείνης καὶ κατὰ καθήκον ἐγὼ ἀπεφάσισα ταχέως τί ὀφείλον νὰ πράξω. Παρήτησα τὸ τυχερὸν παι-

γνίδιον τὸ ὀνομαζόμενον Δόξα. Ἐπώλησα τὰ μουσικά μου ἔργα πάντα καὶ τὸ ἀντίτιμον αὐτῶν ἀπέστειλα πρὸς τὴν μητέρα μου. Ἐκανόνισα τὰς ὀλίγας μου ὑποθέσεις καὶ χωρὶς νὰ εἶπω τί εἰς τινα, ἐξεκίνησα πρῶταν τινὰ πεζὸς πρὸς τὴν ἐπαρχίαν μου. Δὲν ἤμην πλέον ὁ Κάρολος ἐκεῖνος ὃν εἶχες γνωρίσῃ πρὸ τινων ἐτῶν, ἐκεῖνος εἶχε θυσιασθῆ πρὸ μιᾶς ἡμέρας θύμα ἐκούσιον ἐπὶ τοῦ βωμοῦ τῶν πρὸς τὴν οἰκογένειάν του καθηκόντων.

Ἐνταῦθα ἐσιώπησεν ὁ Κάρολος καὶ ἐγὼ λαβὼν τὴν χειρὰ του τὴν ἔβλησα μετ' αἰσθήματος θαυμασμοῦ ἅμα καὶ σεβασμοῦ.

— Φίλε μου, ἐπανέλαθεν ὁ Κάρολος, εὐκόλως μαντεύεις τὰ μετὰ ταῦτα. Εἶχον σπουδάζῃ τὰ νομικά· συνήτησα δὲ ἄνθρωπον τινα, ὅστις οὐδὲν ἄλλο ἐπεζήτηε, ἢ νὰ ἀπαλλαχθῆ τῆς κόρης του καὶ τοῦ γραφεῖου του, ἐνυμφεύθη λοιπὸν ἐγὼ τὸ γραφεῖον καὶ τὴν κόρην, καὶ οὕτω συνετελέσθη ἡ θυσία. Τὸ τί ὑπέφερα, ἀδύνατον νὰ φαντασθῆς. Ἡ ἀρχὴ ἦτο πολὺ βαρεῖα, διότι ὀφείλον νὰ παλαίσω οὐ μόνον ἐναντίον μου ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἀνοήτων καὶ τῶν μοχθηρῶν μετ' ὧν εἶμαι καταδεδικασμένος νὰ συζῶ. Φίλε μου, μ' ἐπότισαν ἀηθίαν, ὕβρεις καὶ πικροίαν. Εἰς ταῦτα πρόσθες τὸ ὀχληρὸν καὶ δυσάρεστον ἐπαγγέλματος, δι' οὗ εἶνε τῶν ἀδυνάτων νὰ πλουτήσῃς καὶ νὰ κερδήσῃς χωρὶς νὰ χάσῃς ψυχικῶς καὶ ἠθικῶς. Οὐχί, βλέπεις, οὐδεὶς ποτε θὰ μάθῃ τί ὑπέφερα. Ἡ πρὸς τὴν μουσικὴν κλίσις μου ἔγεινε αἰτία νὰ ἀμφιβάλλωσι περὶ τῆς ἰκανότητός μου πρὸς πᾶσαν ἄλλην οἰανδήποτε ἐπιχείρησιν. Τὸ βιολίον μου ἠφάνισε τὴν ὑπόληψίν μου καὶ ἐδέησε νὰ ὁμώσω ὅτι δὲν θὰ το ἐγγίσω πλέον. Οἱ συναδέλφοί μου, ἄνδρες ἀγροῖκοι καὶ μοχθηροὶ διέδωκαν ὅτι παρεφρόνησα, καὶ ἡ πελατεία μου ἠραιώθη, καὶ μόλις καὶ μετὰ βίας κατώρθωσα νὰ τὴν συναθροίσω πάλιν. Ἐσπέραν τινὰ ἐν τῷ χορῷ τοῦ ἐπάρχου ἐν ᾧ παρευρέθη καὶ ἐγὼ μετὰ τῆς γυναίκός μου καὶ τῶν ἀδελφῶν μου, ἐπειδὴ δὲν ἦλθεν ὁ βιολιστὴς, με παρεκάλεσαν νὰ τον ἀναπληρώσω. Λίαν εὐμενῶς ὑπεχώρησα. Ἐστειλα εἰς τὴν οἰκίαν μου νὰ μου φέρωσι τὸ ὄργανον καὶ ἔπαιξα κατὰ πρῶτον εἰς χρόνον ζωηρὸν καὶ ταχὺν τὸν τόσον ἀγαπητόν σου στρόβιλον τῶν τελευταίων διαλογισμῶν τοῦ Βέμπερ. Καὶ ἐπὶ τινος μὲν στιγμᾶς τὰ πάντα εἶχον κάλλιστα, ἀλλὰ καὶ ἐγὼ δὲν εἰζέσθην ὑπὸ τινος δυνάμεως παρασυρόμενος, ἐλησμονήσα καὶ τὸν χορὸν καὶ τοὺς περικυκλοῦντάς με ἀνθρώπους. Χωρὶς λοιπὸν νὰ προσέξω ἐπεδράονα τὸν χρόνον ὀλίγον κατ' ὀλίγον καὶ ἐξηκολούθησα νὰ παίζω ὡς ἄλλοτε ἐν τῷ μικρῷ μου δωματίῳ ὅτε σε εἶχον συνείηγον καὶ ἀχοοατῆν.

Ἐν ᾧ δὲ ἔπαιζον πᾶσαι αὐταὶ αἱ γλυκύταται ἀναμνήσεις ἐξηγείροντο ἐν τῇ καρδίᾳ μου, ἀλλὰ πλήρεις θλίψεως καὶ μελαγχολίας, καὶ ἠσθανόμην τὸ πρόσωπόν μου κατὰθροσκον ὑπὸ τῶν δακρύων. Αἶφνης ἀφυπνίσθην, ἀνένησα, τὰ ζεῖγη τῶν χορευ-

τῶν ἴσταντο περίξ μου ἀναυδα παρατηροῦντά με μετὰ θάμβους. Καί οἱ μὲν μοχθηροὶ ἐγέλαν, οἱ δὲ μωροὶ ἐλευσιολόγουν τὴν τύχην μου, ἡ σύζυγός μου εἶχε λιποθυμήσῃ, καὶ ὁ πενθερός μου ἐξηκόντιζε κατ' ἐμοῦ βλέμματα δυνάμενα νὰ με διαπεράσωσι πέρα καὶ πέρα, ὁ ἔπαρχος μ' ἐχαρκατήρισεν ὅτι παιζῶν περιπίπτω εἰς πολλά σφάλματα καὶ παρατονίας, καὶ ἡ κυρία ἐπάρχου ἀναφρονδῶν καὶ σπουδάζουσα εἶπεν ὅτι θὰ παραγγείλῃ τοὺς ἀνθρώπους τῆς νὰ μ' ἀποδιώξωσιν. Ὅποιαν καὶ ὀπίστην δύναιμι καὶ δραστηριότητα ἐδέησε νὰ καταβάλω πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς οὕτω διαβληθείσης καὶ ἐκπεσούσης ὑπολήψεώς μου παρὰ τῆ κοινῇ γνώμῃ τοῦ Ἀγίου Φλωρεντίου! Νομίζω μάλιστα ὅτι ὁ χρόνος ἐκεῖνος τῆς δοκιμασίας καὶ τῆς ἐπανορθώσεως διαρκεῖ ἐτι. Ἐξεπλήρωσα δὲ μέχρι τέλους τὴν ἀπόφασίν μου. Ὅταν ἡ βούλησις ἔχη ὑπομόχλιον, ὅταν ἔχη ποῦ νὰ στηριχθῇ, καθίσταται μοχλὸς δι' οὐ δύναται τις ἀν μὴ νὰ ἀνυψώσῃ ὄρη ἀλλὰ τοῦλάχιστον νὰ τα ὑποστηρίξῃ ὀλίγον χωρὶς νὰ καταπλακωθῇ ὑπ' αὐτῶν.

Ἀλλὰ, φίλε μου, μὴ τύχη καὶ νομίσῃς ὅτι ἔχω τὴν ἀξίωσιν νὰ παραστήσω ἑμαυτὸν ὡς ἥρωα ὑπομονῆς καὶ καρτερίας. Οὐχί· δὲν μ' ἀρέσκει νὰ υποκρίνωμαι τὸν μάρτυρα. Ἀλλὰ πολλάκις ἀποζημιῶμαι ἐν τῷ κρυπτῷ, ἐν ᾧ ἐν τῷ φανερῷ ὑποφέρω τόσα καὶ τόσα. Οἱ οἰκιστοὶ μου εἶνε πολὺ ὀλιγώτερον σκληροὶ καὶ μᾶλλον ἐπισεικτεῖς παρ' ὅσον θὰ ἠδυνήθης νὰ κρίνης ἐκ τοῦ σημερινοῦ τρόπου των. Ἐτυχε νὰ ἔλθῃς εἰς κακὴν ἡμέραν. Ἡ γηραιὰ μήτηρ μου κατήντησεν εὐερέθιστος ἕνεκα τῆς ἡλικίας καὶ τῶν ἠθικῶν παθημάτων, ἀλλὰ κυρίως μ' ἀγαπᾷ πολὺ. Αἱ προσβύτεραι ἀδελφαί μου εἶδον τὴν ἀνθηρὰν νεότητά των μαρκενομένην ἐν τῇ ἀγαμίᾳ, καὶ διὰ τοῦτο ὀφείλω νὰ συγχωρῶ εἰς αὐτὰς τὰς ὀλίγας των ἰδιοτροπίας. Ἡ σύζυγός μου οὐδ' ὄλωσ με νοεῖ, ἀλλ' εἰς τοῦτο πταίει ἡ ἀνατροφή τῆς μᾶλλον. Καὶ ὁ πενθερός μου δὲ ἔχει ἐνίοτε τὰς καλὰς του ὥρας ἐν τῇ τραπέζῃ ἰδίας. Ἡ Ζεννὴ ἡ μικροτέρα ἀδελφὴ μου εἶνε ἡ χαρὰ μου, ἡ παρηγορία μου, ὁ προστάτης ἄγγελός μου. Ἐξμεθα ἀδελφοὶ ὀλιγώτερον ἐξ αἵματος ἢ ἐκ καρδίας, ἀγαπώμεθα οὐχὶ διότι ἐγεννήθημεν ἐκ τῶν αὐτῶν γονέων, ἀλλὰ μᾶλλον διότι ἐννοοῦμεν ἀλλήλους καὶ ἔχομεν τὰ αὐτὰ αἰσθήματα. Ἀγαπᾷ τὴν μουσικὴν καὶ ἄδει μετὰ χάριτος. Τὴν νύκτα, ὅταν οἱ πάντες κοιμῶνται καὶ ἀναπαύονται, ἐγερόμεθα ἡμεῖς ἀροποδιτὴ καὶ καταφύγομεν εἰς τὸ μᾶλλον ἀπόκεντρον μέρος τῆς οἰκίας. Λαμβάνω ἐγὼ τὸ βιολίον μου, ἐκείνη ἄδει, καὶ οὕτω καταρτίζομεν μικρὰς προχείρους συναυλίας προσέχοντες, ἐννοεῖται, νὰ μὴ ἐξυπνίσωμέν τινα. Ἄπαξ δὲ τῆς ἐβδομάδος καθ' ὄρισμένης ὥρας συναντώμεθα ἐν τῇ ἐξοχῇ. Ἐκαστος ἡμῶν ἐκφεύγει κρυφίως ἐκ τῆς οἰκίας, εὐρισκόμεθα ὀπισθεν φράκτου τινός, καὶ ἐκεῖθεν πετώμεν διὰ τῶν ἀγρῶν, συνδιαλεγόμενοι περὶ τέχνης, περὶ ποιήσεως καὶ συ-

χνότατα περὶ τοῦ πατρός μας, ὅστις ἡγάπα ἀμφοτέρους. Ἡ ζηλοτυπία τῆς γυναικὸς μου, ἥτις μᾶς παραφυλάττει ὡς ἐὰν ἦμεθα ἐρισταί, ἐπαυξάνει ἐτι μᾶλλον τὴν ἀγάπην μας παρέχουσα εἰς αὐτὴν χάριν καὶ θέλγητρα.

Τοιοῦτος εἶνε ὁ βίος μου. Ὑποφέρω καὶ εὐλογῶ τὸν Θεόν, ὅστις ἔθηκε μίαν ἡλικίην ἀκτίνα μεταξὺ τῶν τοίχων τῆς φυλακῆς μου, ἐν ἄνθος μεταξύ τῶν σιδηρῶν κίγκλιδων τοῦ παραθύρου μου.

Οὕτως ἐλάλησεν ὁ Κάρολος. Τί δὲ νὰ προσθέσω ἐγὼ εἰς τὴν ἀπλουστάτην ταύτην καὶ ἀφελῆ διήγησιν;

Ἀπῆλθον τὴν ἐπιούσῃν καὶ ἵνα καταλήξω ὅπως ἤρχισα, ἐρωτῶ, πιστεύετε ὅτι ἔχει ἡ ἱστορία μεταξύ τῶν ἀξιολογημονεύτων πράξεων πολλοὺς ἥρωας ἀξίους τοῦ δυσμοίρου ἡμῶν ἐπαρχιακοῦ συμβολαιογράφου;

[Κατὰ τὸ γαλλικόν].

ΔΑΝΕΙΟΝ ΠΝΕΥΜΑ

Δικηγόρος ζητεῖ ἐπὶ δικαστηρίου νὰ ἀποδείξῃ ὅτι ὁ πελάτης του δὲν εἶχε χρήματα καὶ πρὸς τοῦτο ἐρωτᾷ τὸν μάρτυρα τοῦ ἀντιδίκου:

— Ἐζήτησες ἀπὸ τὸν πελάτην μου χρήματα, καὶ ἡ ὄχι;

— Ναι, κύριε.

— Καὶ τί σὲ εἶπε;

— Ὁ μάρτυς διστάζει νὰ ἀπαντήσῃ.

— Ἀπάντησον ταχέως, ἄλλως...

— Ἐ λοιπὸν, ἀφοῦ ἐπιμένεις, τοῦ ἐζήτησα χθὲς πέντε φράγκα, καὶ μοῦ εἶπεν ὅτι δὲν ἔχει, διότι ἐσὺ δὲν τοῦ ἔφηρες πεντάρα, καὶ ἂν δὲν γλυτώσῃ ἀπὸ τὰ χεῖρα σου γλήγορα, ἡ γυναῖκά του καὶ τὰ παιδιὰ του...

— Ἀρκεῖ, ἀρκεῖ, κύριε, κάθησε.

ΑΛΗΘΕΙΑΙ

* Ἀγαπῶ τὸν εὐδαίμονα καὶ ἥρεμον βίον τῶν ἀγρῶν, ὅπου διαρκῆς εἶνε ἡ εὐποιία, ὅπου καθ' ἑκάστην ἀνακαλύπτει τις ἐν τῇ παραγωγῇ τῆς φύσεως νέας ἀφορμὰς θαυμασμοῦ καὶ ὁ ἀνθρώπος εὐρίσκει ἀξίαν ἑαυτοῦ ἀσχολίαν εἰς ἀληθῆ πρόδοον καὶ πραγματικὰς βελτιώσεις. Δὲν ἀγνοῶ ὅτι αἱ μεγάλαι ἰδέαι παράγουσι τὰς μεγάλας πράξεις, ἀλλ' ἐπειδὴ αἱ τοιαῦται ἰδέαι εἶνε σπανιώταται, εὐρίσχω ὅτι ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον τὰ πράγματα ἀξίζουσι πλείστορον τῶν ἰδεῶν. Ἐκεῖνος, ὅστις γονιμοποιεῖ γωνίαν γῆς, ὅστις τελειοποιεῖ καρποφόρον δένδρον, εἰσάγει τὴν καλλιέργειαν φυτοῦ τινος εἰς ἔδαφος ἄγονον τῶς, εἶνε πολὺ ἀνώτερος ἐκεῖνου, ὅστις ζητεῖ νὰ διορθώσῃ τὴν ἀνθρωπότητα. (Βαλζάκ).